

1 THESSALONICENZEN IN DE TELOSVERTALING EN DE NBV: EEN VERGELIJKING

• Gerard Kramer

ONLANGS HEB IK DE TEKST AFGEROND VAN EEN COMMENTAAR OP PAULUS' EERSTE BRIEF AAN DE THESSALONICENZEN. ÉÉN VAN MIJN MEELEZERS MERKTE OP DAT IK AF EN TOE DE VERTAALKEUZES VAN DE NBV TEGEN HET LICHT HIELD. HIJ ADVISEERDE MIJ OM CONSEQUENT DE VERTALING VAN DE HELE BRIEF IN DE NBV-WEERGAVE TE CONTROLEREN EN AFWIJKINGEN ZO NODIG TE VERMELDEN, OMDAT DIE VERTALING DOOR VELEN WORDT GEBRUIKT. IK HEB DIT ADVIES TER HARTE GENOMEN, EN HET RESULTAAT IS DE BASIS VOOR DIT ARTIKEL GEWORDEN. HET IS GROTENDEELS, VOOR ZOVER IK DAT NODIG VOND, ALSNOG IN MIJN COMMENTAAR VERWERKT.

Als we de uitgangspunten van de beide Bijbelvertalingen vergelijken, lijken die elkaar niet veel te ontlopen.

'Er is principieel gekozen voor de idiolecte methode: het origineel is zoveel mogelijk op de voet gevolgd met de bedoeling dezelfde gedachten weer te geven als de grondtekst en dit ook zoveel mogelijk in dezelfde vorm. Het tweede uitgangspunt is geweest daarbij toch zoveel mogelijk te streven naar een leesbare en begrijpelijke vertaling': dit is een citaat uit het Voorwoord van de Telosvertaling (1982; heruitgave 2018). Opmerking: De Telosvertaling is de naam waaronder de Herziene Voorhoeve-uitgave, oftewel de 5e druk van de Voorhoevevertaling van het Nieuwe Testament, bekend is geworden. Deze verscheen in 1982 bij Uitgeverij Medema te Vaassen, en was het werk van J. Klein Haneveld, W.J. Ouweneel, H.P. Medema en G.H. Kramer. In 2018 verscheen bij uitgeverij Grace Publishing House te Rhenen een - licht herziene - heruitgave, verzorgd door de laatste drie vertalers. J. Klein Haneveld is in 2004 ontslagen.

'De bedoeling van de teksten is niet onnodig expliciet gemaakt. Gestreefd is naar een zo getrouw mogelijke weergave van de betekenis van de bijbelteksten, waarbij bijzondere vormkenmerken zoveel mogelijk zijn behouden, met inachtneming van de conventies van het Nederlands': dit is een citaat uit de Verantwoording van de NBV, de Nieuwe Bijbelvertaling (2004) Opmerking: De NBV is een vertaling van de hele Bijbel, in 2004 uitgegeven door Uitgeverij NBG te Heerenveen en de Katholieke Bijbelstichting te 's-Hertogenbosch. Er hebben enige tientallen personen aan gewerkt.

In de praktijk zijn de verschillen echter aanzienlijk. In dit artikel geef ik steeds eerst de weergave van een tekst in de Telosvertaling, en rechts van het pijltje (→) die van de NBV, met daaronder mijn commentaar. Ik heb ze gerubriceerd onder de kopjes *onnodig vrije vertalingen*, *interpreterende vertalingen* en een *verduidelijkende vertaling*.

>>

• Onnodig vrije vertalingen

In deze gevallen gaat de vertaler er kennelijk van uit dat wat Paulus letterlijk schrijft, geen goed of op zijn minst onduidelijk Nederlands oplevert. Zulke vertalingen voegen vaak woorden toe of laten woorden weg.

1:1 van [de] Thessalonicenzen → NBV in Tessalonica

Deze wijziging is onnodig; als Paulus 'in Tessalonica' had willen schrijven, had hij dat gewoon kunnen doen; zie de door hem elders gebruikte plaatsaanduidingen 'in Rome' (Rom.1:7,15); 'in Korinthe' (1Kor.1:2; 2Kor.1:1); 'in Filippi' (Fil.1:1; hij noemt de geadresseerden daarnaast ook 'Filippenzen' in 4:15); 'in Kolosse' (Kol.1:2); alleen in 1 en 2 Thess. schrijft Paulus 'van de Thessalonicenzen' (1Thess.1:1; 2Thess.1:1).

1:5 ons evangelie → NBV onze verkondiging

Het woord 'evangelie' ontbreekt, oftewel is weg vertaald, zonder duidelijke reden.

1:5 in kracht en in [de] Heilige Geest en <in> zeer volle zekerheid → NBV door de overweldigende kracht van de heilige Geest

Het woord 'kracht' krijgt de nadruk, en 'zeer volle zekerheid' (Gr. *plèroforia*) is afgezwakt tot 'overweldigend'.

1:8 van u uit → NBV vanuit uw gemeente

Het woord 'gemeente' wordt door Paulus hier niet gebruikt.

1:8 maar in elke plaats → NBV ook buiten die gebieden

Hier wordt een onnodige afzwakking gegeven.

1:8 zodat wij daarvan niets hoeven te zeggen → NBV Wij hoeven daarover niets te vertellen

Het in TE gebruikte woord 'zodat' (Gr. *hooste*) geeft aan dat dit tekstelement een gevolg is van het voorafgaande; het wordt ten onrechte in de NBV weggelaten.

2:4 God die onze harten beproeft → NBV God, die de mensen doorgrondt

Natuurlijk is het waar dat God mensen doorgrondt. Hij kent namelijk zelfs hun harten - het woord dat hier gebruikt wordt - en beproeft (toetst, keurt) die. Afwijking van de letterlijke vertaling is onnodig en geeft een afgezwakt resultaat.

2:18 ik, Paulus namelijk → NBV ik, Paulus, niet in de laatste plaats

'Namelijk' (Gr. *men*) kan hier ook worden weergegeven als 'in ieder geval', maar is door NBV te sterk vertaald als 'niet in de laatste plaats'.

4:6 zijn broeder → NBV uw broeder of zuster

Dat in de NBV consequent 'broeders' (Gr. *adelphoi*) wordt weergegeven als 'broeders en zusters' is nog te accepteren. Maar om in het enkelvoud ook een broeder meteen van een zuster als alternatief te voorzien, gaat onnodig ver!

4:9 broederliefde → NBV onderlinge liefde

De NBV wil kennelijk het woord 'broederliefde' niet weergeven als 'broeder- en zusterliefde', hoewel dat zeker mogelijk is en goed binnen hun denkkader (waarin broeders = broeders en zusters) past. Maar door voor 'onderlinge liefde' te kiezen, wordt het familie-aspect dat in dit woord zit opgesloten, genegeerd.

4:11 met uw <eigen> handen te werken → NBV uw eigen brood te verdienen

De door de NBV gekozen zegswijze is op zichzelf correct. Maar wat Paulus schrijft, levert m.i. geen onbegrijpelijk Nederlands op. Dus waarom zou een vertaler Paulus' manier van uitdrukken niet overnemen?

4:13 zoals ook de overigen die geen hoop hebben → NBV zoals zij die geen hoop hebben

'De overigen' (Gr. *hoi loipoi*) is hier weergegeven als 'zij'. Dat lijkt een gewone fout...!

4:14 evenzeer zal God ook de door Jezus ontslapenen met Hem brengen > NBV moeten wij ook geloven dat God door Jezus de doden naar zich toe zal leiden, samen met Jezus zelf

'Naar zich toe' staat niet in de tekst, maar de NBV vat wel terecht 'met Hem' op als 'samen met Jezus zelf'. Het lijkt er overigens op dat zij 'met Hem' twee keer vertalen, en het zowel op God als op Jezus laten slaan, met verschillende weergaven van het voorzetsel 'met' (Gr. *sun*)!

4:17 zullen wij altijd met [de] Heer zijn → NBV zullen wij altijd bij hem zijn

Kennelijk vindt de NBV dat 'hem' voldoende duidelijk naar 'de Heer' terugverwijst. Maar als Paulus tweemaal 'de Heer' schrijft, waarom zouden we dat dan niet gewoon tweemaal vertalen? Paulus had best kunnen besluiten de tweede keer 'Hem' te schrijven, maar dat heeft hij niet gedaan.

4:18 vertroost daarom elkaar met deze woorden → NBV Troost elkaar met deze woorden

'Daarom' in TE is de weergave van Gr. *hooste*, dat bij een imperatief de betekenis 'dus', 'daarom' heeft en een conclusie uit het voorafgaande inleidt. Het is door NBV ten onrechte weggelaten.

5:4 zou overvallen → NBV zou kunnen overvallen

Voor het door NBV toegevoegde 'kunnen' is geen grond in het Grieks. Dan zou er een potentialis (optativus + Gr. *an*) moeten staan, en dat is niet het geval.

5:7 zij die dronken zijn, zijn 's nachts dronken → NBV wie zich bedrinkt, is 's nachts dronken

Het is onnodig het meervoud als enkelvoud te vertalen. 'Zich bedrinkt' - al moet het zijn 'zich bedrinken' - is wel een betere vertaalkeuze dan TE.

5:8 terwijl wij ... aangedaan hebben → NBV omgord met

Het hier gebruikte deelwoord van *enduomai* = 'aantrekken', 'aandoen', is ten onrechte door NBV vertaald als 'omgord met'. Het is ook een beetje lastig om je met een borstharnas te omgorden. Paulus gebruik een woord voor 'omgorden' in Ef.6:14, maar niet hier.

5:15 dat niet iemand een ander kwaad met kwaad vergeldt → NBV dat niemand kwaad met kwaad vergeldt NBV vergeet hier 'een ander'.

5:20 Veracht [de] profetieën niet → NBV veracht de profetieën niet die hij u ingeeft

NBV voegt hier zomaar toe 'die hij u ingeeft'. Zo'n toevoeging gaat echt te ver!

5:21 beproeft alles → NBV Onderzoek alles

Zie bij 2:4. Het hier gebruikte Gr. woord betekent 'toetsen', 'beproeven', 'keuren'. Dat gaat verder dan onderzoeken.

• Interpreterende vertalingen

Een letterlijke vertaling levert soms een tekst op die niet direct begrijpelijk is voor een lezer uit de 21e eeuw. Dan is uitleg nodig, en soms zijn er diverse uitleggingen mogelijk. De uitlegger moet dan wel weten wat Paulus letterlijk schrijft, om zich vervolgens af te vragen wat de apostel bedoelt. Een interpreterende vertaling maakt deze uitlegkundige keuze alvast, oftewel de vertaler gaat alvast op de stoel van de uitlegger zitten en presenteert zijn eigen uitleg (interpretatie) als vertaling van de tekst. De alternatieven blijven zo buiten beeld.

1:1 in God [de] Vader → NBV die toebehoort aan God, de Vader

Deze 'interpreterende vertaling', legt 'in' uit als 'die toebehoort aan'. De Telosvertalers hebben welbewust niet de rol van uitlegger willen vervullen en daarom 'in' laten staan. Er zijn namelijk ook andere interpretaties mogelijk.

1:3 uw werk van het geloof → NBV hoeveel uw geloof tot stand brengt

Deze vertaling geeft eigenlijk een verklaring van de

>>

letterlijke tekst – die overigens best juist kan zijn.

1:3 uw arbeid van de liefde → NBV hoe krachtig uw liefde is

Deze vertaling klinkt mooi, maar laat niet zien dat de liefde iets tot stand brengt. Deze weergave beperkt zich tot de intensiteit van de liefde.

1:10 uit <de> doden → NBV uit de dood

Dit is een onjuistheid. In het Gr. staat *ek [toon] nekroon*, wat lett. betekent ‘uit de lijken’, ‘uit de doden’, ‘tussen de doden vandaan’, ‘van tussen de doden uit’. Toen God Jezus ‘uit de doden’ opwekte, bleven de andere doden in hun doodstoestand – dat is wat deze manier van schrijven benadrukt. ‘Uit de dood’ zou Gr. *ek tou thanatou* geweest zijn, zoals in o.a. Joh.5:24; 1Joh.3:14. Dat had Paulus gewoon kunnen schrijven – als hij dat had gewild!

1:10 de komende toorn → NBV het komende oordeel

Deze interpretatie is ongetwijfeld juist - Gods oordeel is een gevolg van Zijn toorn - maar Paulus had ‘oordeel’ kunnen schrijven als hij dat gewild had.

2:3 onze vermaning was niet uit bedrog → NBV onze oproep berust niet op een dwaling

De vertaling ‘oproep’ is mogelijk, maar het is een uitleg. Gr. *paraklèsis* gaat meer in de richting van ‘vermaning’.

2:3 onreinheid → NBV oneerlijkheid

Het woord ‘onreinheid’ (Gr. *akatharsia*) zal als ‘seksuele onreinheid’ moeten worden opgevat. Het woord heeft in het NT nl. zonder uitzondering een seksuele betekenis; zie Matth.23:27; Rom.1:24; 6:19; 2Kor.12:21; Gal.5:19; Ef.4:19; 5:3; Kol.3:5; 1Thess.4:7. De vertaling ‘oneerlijkheid’ is dan ook apert onjuist. In de LXX wordt het woord weliswaar een enkele keer voor rituele, niet-seksuele onreinheid gebruikt - zie bijv. Lev.5:3; 7:20,21 - maar daarnaast vrijwel uitsluitend voor seksuele onreinheid. Zie voor de combinatie dwaalleer-seksuele onreinheid 2Petr.2:1-2,10,14; Jud.:4,8.

2:16 de toorn → NBV Gods veroordeling

Zie bij 1:10.

3:6 dat u ons altijd in goede herinnering houdt → NBV hoezeer u ons altijd als voorbeeld neemt

Deze vertaling gaat verder dan de tekst. Een uitlegger kan dit voorbeeld-aspect benadrukken, maar dat is niet de enige mogelijkheid van wat de tekst zegt.

3:13 met al zijn heiligen → NBV met al zijn engelen

Er staat ‘heiligen’ (Gr. *hagioi*). Niet de vertaler, maar de

uitlegger moet vervolgens de keus maken of hier mensen, engelen of zelfs een gemengd gezelschap van mensen en engelen wordt bedoeld. De vertaler hoeft deze knoop niet door te hakken!

4:4 dat ieder van u zijn eigen vat weet te bezitten in heiliging en eerbaarheid → NBV dat ieder van u zijn lichaam heiligt en in eerbaarheid weet te beheersen

Dat het woord ‘vat’ (Gr. *skeuos*) hier lichaam betekent, is zeker mogelijk, maar het is niet de enige optie. Op voorhand worden hier de andere opties uitgesloten. De vertaler mag dat niet voor de lezer beslissen!

4:5 de volken die God niet kennen → NBV de ongelovigen, die God niet kennen

Deze uitleg is op zichzelf juist. Maar Paulus gebruikt elders gewoon het woord ‘ongelovig’ (zie bijv. 1Kor.6:6; 7:12,13,14,15; 2Kor.6:14,15) - maar hier niet! Dus waarom zou een vertaler de tekst dan wijzigen?

4:12 tegenover hen die buiten zijn → NBV in de ogen van hen die niet tot de gemeente behoren

Begrijpelijke vertaling, die deels juist is. Over de gemeente schrijft Paulus hier namelijk niet.

4:13 hen die ontslapen zijn → NBV de doden

Dit is een eenzijdige vertaling. Paulus had hier over ‘de doden’ kunnen schrijven, zoals hij elders doet (zie bij 1:10), maar met ‘hen die ontslapen zijn’ doelt hij expliciet op ‘de doden in Christus’, zoals hij ze in 4:16 aanduidt. Dus waarom niet gewoon laten staan wat Paulus schrijft, en even doorlezen, zodat we ook in de uitleg correct kunnen verwoorden wie hij met ‘hen die ontslapen zijn’ bedoelt?

4:15 de ontslapenen → NBV de doden

Zie bij 4:13.

5:1 de tijden en de gelegenheden → NBV het moment waarop dit zal gebeuren

NBV geeft hier een volledig uit de lucht gegrepen verklaring van een op zichzelf niet eenvoudig te verklaren, maar wel

te vertalen, woordgroep.

5:3 Vrede en veiligheid → NBV dat er vrede en veiligheid is

Deze interpretatie kan correct zijn, maar het is niet de enige mogelijkheid!

5:5 zonen van [het] licht en zonen van [de] dag → NBV kinderen van het licht en van de dag

'Zonen' en 'kinderen' is in het Gr. niet het zelfde; daarvoor worden resp. de woorden *hujoi* en *tekna* gebruikt. Het is aan de uitlegger dit verschil duidelijk te maken. Bovendien staat het woord *hujoi* er tweemaal; dus waarom dan niet tweemaal zonen / kinderen?

5:7 Want zij die slapen, slapen 's nachts → NBV Wie slaapt, slaapt 's nachts

Het is onnodig het meervoud als enkelvoud te vertalen.

5:9 want God heeft ons niet bestemd tot toorn → NBV Want Gods bedoeling met ons is niet dat wij veroordeeld worden

Interpreterende vertaling, die inhoudelijk niet onjuist is. Zie bij 1:10 en 2:16.

5:10 hetzij wij waken, hetzij wij slapen → NBV of we nu op aarde zijn of gestorven zijn

Met deze interpreterende vertaling stem ik inhoudelijk in – maar het is niet wat Paulus schrijft!

5:12 in [de] Heer → NBV op gezag van de Heer

NBV vertaalt 'op gezag van de Heer'. 'In de Heer' (Gr. *en kuriooi*) kan echter ook zoveel betekenen als 'in de kracht van de Heer', 'in gemeenschap met de Heer'. Dus waarom meteen de lezer een bepaalde kant uit sturen?

5:14 de ongeregelden → NBV iedereen die zijn dagelijks werk verwaarloost

Met deze vertaling stem ik inhoudelijk in – maar het is niet wat Paulus schrijft!

5:23 u geheel en al heiligen → NBV uw leven in alle opzichten heiligen

Mooie vertaling, maar wel één waarbij de heiliging van de personen naar hun leven verschuift. Paulus schrijft het in ieder geval niet zo!

5:24 Hij zal het ook doen → NBV en doet zijn belofte gestand

Er is hier in letterlijke zin geen sprake van een belofte; Paulus gebruikt dat woord in ieder geval niet.

5:26 al de broeders → NBV elkaar

Er staat 'al de broeders'. Het is niet zo eenvoudig te zeggen wie dit dan zijn, maar NBV maakt ook hier weer een keuze waartoe de tekst niet dwingt...

• Verduidelijkende vertaling

Een verduidelijkende vertaling probeert de tekst te verduidelijken. Dan wordt niet 'hij', 'deze' of 'die' vertaald, maar herhaalt men de eigenaam of het begrip waarnaar terugverwezen wordt. Op zichzelf correct, maar onnodig.

5:4 die dag → NBV de dag van de Heer

Slotopmerking

Ik kan, ook als Telos-vertaler, veel goeds zeggen over de NBV als het gaat om de leesbaarheid en de kwaliteit van het Nederlands. Maar ik verbaas me steeds weer over het grote aantal keren dat men, ongetwijfeld met de beste bedoelingen, voor de lezer alvast een keuze heeft gemaakt, al is die misschien correct. De vertaling laat echter vaak meer en andere keuzes toe, en daarom moet de Schrift behalve vertaald ook uitgelegd worden door uitleggers die Schrift met Schrift vergelijken. Die uitleg moeten zij, als zij de grondtekst niet zelf beheersen, dan wél kunnen baseren op een correcte vertaling van het origineel, waarbij zij niet alvast door een eenzijdige vertaling of zelfs parafrase in een dwingend voorsorteevak worden gemanoeuvreed. Het Woord van God moet zo nauwkeurig en zuiver mogelijk vertaald te worden, en vervolgens vol eerbied en in afhankelijkheid van de Auteur worden uitgelegd, met inachtneming van 2Petrus 1:20-21, waar staat: 'Weet dit eerst, dat geen profetie van de Schrift een eigen uitlegging heeft. Want niet door de wil van een mens werd ooit profetie voortgebracht, maar <heilige> mensen van Godswege hebben, door de Heilige Geest gedreven, gesproken'. Laten we dus secuur vertalen en uitleggen wat deze mensen gesproken en geschreven hebben!